

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ
ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

УДК 371.13: 372: 378 ББК 74.1/74.58 Ф79

Рекомендовано до друку Вченою Радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
від 28 лютого 2014 року, протоколе 7

Рецензенти: *Вітвицька С.С.* - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка;
Смагін І.І. - доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; *Тищук Т.І.* - кандидат психологічних наук, завідувач Житомирського центру розвитку дитини №53 "АБВГДейка".

Літературний коректор:

Мирончук Н.М. - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка

Ф 79 Формування професійної компетентності майбутніх педагогів

дошкільної та початкової освіти, збірник науково-методичних праць / за заг. ред. В.Є. Литньова, Н.Є. Колесник, Т.В. Наумчук. - Житомир : Взд-во ЖДУ ім. І.Франка, 2014. - 620 с + CD.

У збірнику науково-методичних праць представлено результати Всеукраїнської науково-практичної конференції «Формування професійної компетентності майбутніх педагогів дошкільної та початкової освіти»; розкрито сутність професійної компетентності майбутнього педагога як сукупність ключових, базових та спеціальних компетентностей; охарактеризовано дієво-практичний компонент професійної компетентності вихователя дошкільного закладу; представлено компетентнісну модель сучасного педагога дошкільної та початкової освіти; відображено логіко-чатемагічну діяльність у початковій та дошкільній освіті; розкрито сутність особистісної, рефлексивної, творчої, мовленнєвої мовної соціокультурної, художньо-естетичної компетенції у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Збірник науково-методичних праць адресується науковцям, педагогам-практикам, майбутнім учителям початкових класів та вихователям ДНЗ, методистам дошкільної та початкової ланки освіти.

УДК 371.13: 372: 378 ББК 74.1/74.58

Формування професійної компетентності майбутніх педагогів дошкільної та початкової освіти

Кучинська Л.Ф. Інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій в систему методичної роботи з педагогічними працівниками	192
Максимень С.М., Пастушок О., Хронюк Т. Психолого-педагогічні стилі виховання дітей у сім'ї	201
Пожарко В.С. Інтерактивні форми роботи з педагогами	204
Сянченко Н.В., Рапко Н.М. Громадянське виховання дітей на засадах народної педагогіки	208
Степанюк А.О., Сорочинська О.А. Співпраця сім'ї та дошкільного навчального закладу в полегшенні процесу адаптації дитини до садочка	211
Фурманюк С.М. Формування художньо-естетичної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів засобами праці	214
Шиманська Г.С. Інклюзивна освіта в умовах сучасного дошкільного закладу	217

**РОЗДІЛ III. КОМПЕТЕНТІСНА МОДЕЛЬ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА
ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВИТИ**

Гарбарчук Н.М. Формування ціннісних орієнтацій учасників навчально-виховного процесу шляхом впровадження інноваційних технологій	223
Зарицька А.Й. Діяльність методичної служби як умова підвищення професіоналізму педагогів та вдосконалення освітньої системи	226
Кондратень І.В. Рефлексивна компетентність у професійній діяльності педагога дошкільного навчального закладу	230
Некнєпіла О.І. Наступність у роботі дошкільного навчального закладу та школи	236
Останчук С.М. Ефективні шляхи забезпечення організації та управління методичною роботою в ДНЗ	239
Ташук Л.І. Комплексний підхід до вивчення діяльності практичного психолога в дошкільному навчальному закладі	246

**РОЗДІЛ IV. ОСОБИСТІСНА, РЕФЛЕКСИВНА, ТВОРЧА КОМПЕТЕНЦІЇ
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Вагівецька О.В. Формування пізнавальної активності у старших дошкільників	251
Драгальчук В., Дубравська Н.М. Розвиток пізнавально-творчих здібностей у дошкільному віці	255
Йосипчук О., Йосипчук Л., Дубравська Н.М. Чинники формування особистості дошкільника	258
Кльон Л.А. Гіперактивність як медико-психологічна проблема	261
Кузнецова Т. Взаємодія ДНЗ та ЗНЗ щодо забезпечення готовності дітей до навчання у школі	266
Лагута А.В. Використання технології проблемного навчання в ДНЗ	269
Максимень С.М., Волощук А. Особливості страхів дітей дошкільного віку	273
Максимень С.М., Карігієнко О. Розвиток моральних почуттів у дітей старшого дошкільного віку	276
Максимень С.М., Кваша С.В. Особливості тривожності дітей дошкільного віку	279
Максимень С.М., Кліновська О.М., Прокопчук К.В. Психологічні аспекти формування уяви дошкільника	281
Максимень С.М., Колобюк Т.В. Психологічні засади розвитку моральних форм поведінки дітей дошкільного віку	284

Максимець С.М.

*канд.психол. наук, доцент каф. загальної,
вікової та педагогічної психології*

Колобюк Т.В.

48 група ННІ педагогіки

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МОРАЛЬНИХ ФОРМ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність проблеми морального розвитку особистості зумовлюється особистісною орієнтацією, гуманізацією й демократизацією освіти та об'єктивною необхідністю наукового обґрунтування місця і ролі морального виховання дітей у цілісному освітньому процесі. Причому, як зазначав К. Д. Ушинський: „Тільки особистість може впливати на розвиток і визначення іншої особистості, тільки

(стор.285)

характером можна формувати характер. Причини такого морального магнетизму приховані глибоко в людській природі” [6, с.355]. Саме у дитячому віці лежать витoki тих важливих передумов, які впливатимуть в подальшому на моральний розвиток особистості.

У сучасних наукових дослідженнях І.Беха, М.Боришевського, І.Булах, О.Кононко, М.Левківського, А.Лопуховської, Р.Павелківа, М.Савчина, І.Уледової, О.Квашук та ін. розкриваються психологічні механізми формування у дітей різного віку моральної поведінки. Стосовно ж дошкільного віку, означена проблема до цього часу детально не досліджена і лише окремі її аспекти знайшли вирішення у роботах З. Борисова, Р. Ібрагімова, К. Клімова, Г. Уранова С. Ладивір та ін. Саме це, на нашу думку, визначає актуальність цієї роботи.

Мораль - система норм і принципів, які виникають із потреби узгодження інтересів індивідів один з одним і суспільством (класом, соціальною групою, державою), спрямовані на регулювання поведінки людей

відповідно до понять добра і зла і підтримуються особистими переконаннями, традиціями, вихованням, силою громадської думки. Мораль має історичний характер, але за всіх часів критерієм моральних норм виступають категорії добра, зла, чесності, порядності, совісті. Вона охоплює майже всі сфери життя - економіку, політику, право та ін. За допомогою моралі узгоджується поведінка особи з інтересами суспільства, долаються суперечності між ними, регулюється міжособистісне спілкування [5, с.498].

Формування морально зрілої особистості і моральної поведінки має низку передумов. Воно потребує певного рівня розумового розвитку дитини, здатності сприймати, застосовувати і оцінювати норми і вчинки; емоційного розвитку, зокрема здатності співпереживати, співчувати; особистого досвіду свідомих моральних учинків і їх самооцінки; впливу певного соціального середовища, у якому функціонують приклади моральної і неморальної поведінки [3, с.57].

У дошкільному віці створюються найсприятливіші умови для морального розвитку дітей. У цей період формуються перші моральні судження й оцінки, моральна поведінка, зростає дієвість моральних уявлень.

Основними психологічними засадами розвитку моральних форм поведінки дошкільників виділяють наступні:

1. Особистість дитини формується у процесі постійних взаємин з іншими. Тому і розвиток моральної поведінки дошкільника неможливий поза взаємодією з іншими людьми, оскільки дії оточуючих можуть сприяти реалізації його потенційних можливостей, але також і здатні блокувати цей процес. Проте, моральне становлення, стосунки і спілкування нерозривні. У процесі спілкування здійснюється обмін ідеями, інтересами, "передача" рис характеру, формуються установки моральної поведінки [3, с.58].

2. Основою становлення моральних форм поведінки дошкільника є спостереження за поведінкою дорослого. Так, засвоєння моральних норм відбувається на основі орієнтації дитини на інших людей, особливо на дорослих.

Важливою умовою засвоєння моральних норм є вимога дорослого до дитини у дотриманні цих норм. Не менш важливим є ставлення дорослого до тих чи інших дій малюка, його похвала, подяка чи, навпаки, покарання і незадовільна оцінка. Дуже важливо, щоб кожен моральний вчинок підкріплювався дорослим у формі подяки, схвальної оцінки, позитивним вираженням емоцій дорослим, що за механізмом психічного зараження викликає також відповідні емоції у дитини [1, с.212].

(стор. 286)

Дорослі у процесі виховання дитини повинні забезпечити не тільки засвоєння норм, вироблення звичок поведінки, а й позитивне емоційне ставлення до цих норм, формувати внутрішню позицію дошкільника.

3 . Спілкування з ровесниками сприяє моральному розвитку дитини. Діти отримують моральний досвід, обговорюючи правила гри та інші питання спільної діяльності, дізнаються, що група людей може сформувати і змінити їх, вчаться зважати на точку зору іншого. Тобто, ровесники допомагають дитині оцінити і витлумачити на своєму рівні розуміння отриману від дорослих інформацію [1, с.214].

4. Великого значення в моральному розвитку дитини має гра, у яку діти вносять таку саму моральну установку, що і в реальну активність. Вони відіграють велику роль у розвитку моральної свідомості, адже відкривають дитині сферу можливого і бажаного на противагу реальному. У грі малюк налаштований на добро, на ідеали, тобто рухається шляхом морального розвитку [1, с.214].

5. Важливою умовою засвоєння моральних форм поведінки є спеціальне навчання, яке повинно акцентувати увагу дитини на зразках моральної поведінки інших дітей та дорослих.

У психологічному плані моральні форми поведінки спочатку представлені у свідомості дитини як когнітивні утворення. Малюк знає, як потрібно, але не завжди чинить саме так. Спочатку моральні форми поведінки мають зовнішню зумовленість, зокрема вимоги дорослого. Навіть присутність

значущого дорослого полегшує реалізацію дитиною моральної форми поведінки. Знання моральних форм поведінки, що суперечать бажанням дитини, породжує внутрішній конфлікт. Це свідчить про їх засвоєння на рівні знання, що не супроводжуються переживаннями. Отже, дотримання моральних форм починається з пояснення сутті моральної поведінки, її демонстрування на зразках дорослих, інших дітей, а також постановка вимоги та контроль. Треба дати можливість дитині зрозуміти, що від неї вимагають і дати їй змогу самій робити вибір.

Засвоєння моральних форм поведінки дошкільниками повинно передбачати цілеспрямовану роботу, що сприятиме формуванню в дошкільників:

- 1) вміння правильно сприймати моральну ситуацію, представлену в літературному творі, на екрані телевізора чи виділену із реального життя;
- 2) вміння дати оцінку, адекватну модальності ситуації, що аналізується;
- 3) вміння правильно визначати мотиви морального вчинку;
- 4) вміння емпатії, співпереживання, співчуття іншому;
- 5) особистісного ставлення до моральних ситуацій;
- 6) моральної потреби діяти певним чином відповідно до засвоєних моральних знань [2].

Усе це сприятиме поступовому формуванню в дітей вміння до самостійного морального вибору.

Для дослідження рівня сформованості моральної поведінки дітей дошкільного віку нами були підібрані спеціальні вправи та методики. Дослідження проводилося в 2 етапи :

1. Діагностика знань дитини про моральні форми поведінки.

Під час даного експерименту дітям були запропоновані картинки із зображенням позитивних і негативних вчинків однолітків. Завданням дітей було розкласти картинки так, щоб з одного боку лежали ті, на яких намальовані хороші вчинки, а з іншого - погані. Розкладаючи картинки, діти мали пояснювати куди поклали кожну картинку і чому .

2.Спостереження за поведінкою дітей.

Нами були створені ситуації в яких діти повинні поділитися іграшками. До кімнати, де проходило дослідження, запрошувалась спочатку одна дитина, якій показували нову яскраву іграшку і пропонували пограти з нею. У момент, коли

(стор. 287)

дитина найбільш захоплена грою, запрошували другу. У протоколі фіксувались поведінка, мова і емоційні реакції дітей.

Усі дані сумувались, аналізувались і узагальнювались. Дані обстеження моральних форм поведінки дітей представлені у таблиці 1:

Таблиця 1

Рівні сформованості моральних форм поведінки дітей дошкільного віку.

	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Знання дітей про моральні форми поведінки	58%	34%	8%
Моральність поведінки дітей	16%	42%	42%
Середнє арифметичне	37%	38%	25%

Таким чином, у результаті дослідження було виявлено, що рівень розвитку моральної поведінки перебуває в основному на середньому рівні сформованості. В цілому результати, отримані нами в ході дослідження, свідчать про те ,що дошкільники знайомі з правилами моралі, але не завжди користуються ними в житті. Знати – для них не означає діяти відповідним чином. Тому, знаючи про чесність і нечесність, діти спокійно ставляться до нечесних вчинків товаришів, а нерідко й самі порушують відомі їм правила моральної поведінки.

Виходячи з вище сказаного можна виділити декілька порад,які слід враховувати в моральному вихованні дітей. Вихователям необхідно здійснювати власний позитивний вплив на загальний клімат у групі

дошкільників, зокрема на дотримання моральних форм поведінки у різних видах діяльності. Насамперед, це стосується уміння вихователів емоційно виявляти своє ставлення до моральних чи аморальних проявів в поведінці дітей, їх батьків, що є складовою педагогічної майстерності. Важливою є експресія почуттів вихователя, функція якої - звернути увагу на певні прояви в поведінці дошкільників, вчити їх розумінню переживань оточуючих з приводу того чи іншого вчиненого ними вчинку. Не варто активно акцентувати увагу на аморальних проявах в поведінці дітей в присутності інших дошкільників, а навпаки відвертати від них увагу дітей, а в індивідуальній розмові з дошкільниками допомогти їм зрозуміти і переосмислити свою поведінку.

Вихователям доцільно обмежити використання під час проведення групових занять таких методів, які негативно впливають на розвиток особистості дошкільника, хоча є ефективними з точки зору активізації його діяльності. До них можна віднести змушування як обов'язкове виконання дії під страхом покарання, а також порівняння досягнень однієї дитини з результатами інших дітей. Рекомендовано у повсякденному житті групи звертати увагу на прояви моральних форм в поведінці й сприяння один одному під час прибирання, підготовки до гри, допомоги дорослим, ігрової та навчальної діяльності, що сприяє перенесенню моральних уявлень дітей у реальні ситуації і схвалювати прояви їх моральної спрямованості на оточуючих.

Заняття доцільно проводити таким чином, щоб їх зміст викликав у дітей позитивні емоційні переживання і збагачував їх знаннями про моральні форми поведінки. Так, на заняттях з розвитку мовлення обов'язково давати характеристику моральним аспектам поведінки казковим героям, персонажам з оповідань. При цьому обов'язково давати можливість дітям описувати і оцінювати їх вчинки та поведінку [2].

(стор. 288)

Особливу увагу приділяти аналізу конфліктних ситуацій у повсякденному житті групи. Вихователям рекомендовано проводити з дітьми бесіди з приводу кожного конфлікту, що виникає між ними, в яких - аналізувати причини

виникнення кожної конфліктної ситуації і особливо звернути увагу на наслідки їх конфліктів. Їх змістом має бути не лише зосередження уваги на необхідності дотримання моральних правил поведінки, а їх поєднання з емоційними переживаннями дітей: битися не можна не лише тому, що це правило поведінки, а й тому, що бійка несе фізичний та душевний біль іншому [2].

Отже, моральна поведінка – це специфічний вид людської активності, який мотивується виключно моральними імперативами. Основними формами моральної поведінки є: моральні вчинки та дії, моральне ставлення, моральна оцінка.

Сформулювати моральну поведінку можна лише цілеспрямованою виховною роботою, шляхом стимулювання правильних мотивів, гальмування негативних вчинків і неправильних форм поведінки.

Список використаної літератури:

1. Дитяча психологія : навч. посіб. / Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. - К. : Академвидав, 2008. - 431 с.
2. Заблоцька С. Особливості розвитку моральних форм поведінки дошкільників у експериментальних умовах [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://scientists.host-ua.org.ua/AQGS/2012_3/pshyhology/244-251.pdf
3. Заблоцька С. Умови становлення моральних форм поведінки на етапі дошкільного дитинства // Актуальні проблеми психології розвитку особистості - 2011. - № 1 (2) – С. 56-59
4. Савчин М.В. Педагогічна психологія: навчальний посібник. - К. : Академ-видав, 2007.-424 с.
5. Табачук Ю.В. Моральна свідомість особистості: психологічні виміри аналізу / Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України; серія «Проблеми сучасної психології» - 2011. - Випуск 13 – С. 498-505

6. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии // Ушинский К.Д. Избр.пед.соч.: В 2 т. – М.: Педагогика, 1974. – Т.1. – С.354-385.